

Ба Шӯрои диссертатсионии
6D.KOA-079-и назди Институди
фалсафа ва сиёсатшиносии ба
номи А. Баҳоваддинови АМИТ
(734025, ш. Душанбе, хиёбони
Рӯдакӣ, 33)

Такризи

**муқарризи расмӣ якум ба диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар
мавзуи «Минтақаи Қафқоз дар низоми рақобатҳои геополитикии
қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ
номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.4. Проблемаҳои сиёсии
муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ**

**Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи
ихтисоси илмӣ.** Таҳлили масъалагузорӣ, дастгоҳи илмӣ, сохтор ва натиҷаҳои
диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор нишон медиҳад, ки таҳқиқот
беvosита дар доираи ихтисоси 5.6.4. «Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои
байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ» анҷом дода шудааст. Мавзуи
диссертатсия ба омӯзиши минтақаи Қафқоз ҳамчун фазои рақобати
геополитикии қудратҳои минтақавию байналмилалӣ, таҳаввули таносуби
қувваҳо, масъалаҳои амният, геоиқтисод, дипломатия ва ҷойгоҳи Ҷумҳурии
Тоҷикистон дар ин равандҳо бахшида шудааст.

Муҳтавои кори диссертатсионӣ бо самтҳои асосии шиносномаи ихтисос
робитаи мустақим дорад. Таҳлили фаъолияти давлатҳо, созмонҳо ва
иттиҳодияҳои минтақавию байналмилалӣ дар соҳаи амният ва танзими
равандҳои минтақавӣ ба банди 7-и шиносномаи ихтисос; баррасии
манфиатҳои стратегӣ, нақши қудрат, шаклҳои ҳузури ҳарбию сиёсӣ ва
рақобати субъектҳои муносибатҳои байналмилалӣ ба банди 8; таҳқиқи сиёсати
хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, иштироки он дар механизмҳои бисёрҷониба
ва муносибатҳо бо давлатҳои минтақаи Қафқоз ба банди 10-и шиноснома
мувофиқат менамояд.

Мақсад ва шаш вазифаи таҳқиқот, объекту предмет, фарзияи илмӣ,
асосҳои назариявӣ методологӣ, нағзониҳои илмӣ ва нуктаҳои ба ҳимоя
пешниҳодшаванда дар як низоми мантиқӣ қарор дошта, муҳтавои бобҳо ва
хулосаҳои диссертатсия ба ҳалли пайдарпайи масъалаҳои гузашташуда равона
гардидаанд. Аз ин рӯ, мавзӯ ва натиҷаҳои таҳқиқот ба соҳаи илмӣ зикршуда
мутобиқ мебошанд.

Мубрами мавзӯи таҳқиқот. Интиҳоби мавзуи диссертатсия дар
шароити тағйирёбии босуръати низоми муносибатҳои байналмилалӣ,
ташаккули унсурҳои бисёрқутбӣ, афзоиши рақобати геоиқтисодӣ ва бозсозии
муҳити амниятии АвруОсиё аҳамияти махсус дорад. Қафқоз имрӯз танҳо як
минтақаи ҷуғрофӣ нест; он фазоест, ки дар он омилҳои таърихӣ, этносиёсӣ,
тамаддунӣ, энергетикӣ, ҳарбӣ, нақлиётӣ ва коммуникатсионӣ ба ҳам омада,

манфиатҳои қудратҳои гуногунро ба ҳам мепайванданд ё ба рақобат мекашанд.

Мавқеи ҷуғрофии Қафқоз дар миёни бахрҳои Сиёҳ ва Хазар, ҷойгиршавӣ дар меҳвари роҳҳои Шарқ-Ғарб ва Шимол-Ҷануб, аҳамияти лоиҳаҳои энергетикӣ ва нақлиётӣ, инчунин наздикии минтақа ба Русия, Туркия, Эрон, Аврупо ва Осиёи Марказӣ онро ба яке аз гиреҳҳои калидии геостратегии АвруОсиё табдил додааст. Аз ин ҷиҳат, таҳлили манфиатҳои Русия, Туркия, Эрон, ИМА, Иттиҳоди Аврупо, Чин, Ҳиндустон, Исроил ва дигар субъектҳо барои фаҳмиши равандҳои муносири минтақа аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад.

Таҳаввулоти баъди ҷанги дуҷуми Қарабоғ, тағйирёбии таносуби қувваҳо, афзоиши аҳамияти долонҳои нақлиётӣ, ташаккули форматҳои нави ҳамкорӣ ва рақобат, инчунин пайваستшавии ҳарчи бештари масъалаҳои амниятӣ бо манфиатҳои геоиқтисодӣ зарурати омӯзиши маҷмуии минтақаро зиёд кардааст. Афзалияти диссертатсия дар он аст, ки муаллиф кӯшиш намудааст рақобати геополитикиро танҳо ба ҷанбаи низомӣ маҳдуд накарда, онро дар ҳамбастагӣ бо энергетика, транзит, дипломатия, институтҳои бисёрҷониба ва сиёсати хориҷии давлатҳо таҳлил намояд.

Мубрамии мавзӯ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон низ асоснок аст. Гарчанде Тоҷикистон аз ҷиҳати ҷуғрофӣ берун аз Қафқоз қарор дорад, тағйироти ин минтақа ба муҳити амниятӣ ва геоиқтисодии фазои васеътари АвруОсиё, ба имкониятҳои транзитӣ ва ба муносибатҳои Тоҷикистон бо Озарбойҷон, Арманистон ва Гурҷистон таъсир мерасонанд. Пайвастанӣ масъалаи Қафқоз бо манфиатҳои миллии Тоҷикистон, дипломатияи бисёрҷониба ва зарурати диверсификатсияи робитаҳои иқтисодию нақлиётӣ ба таҳқиқот хусусияти татбиқӣ мебахшад.

Бо дарназардошти ин омилҳо, мавзуи интиҳобшуда саривақтӣ, аз нигоҳи илмӣ асоснок ва барои рушди таҳқиқоти муносибатҳои байналмилалӣ, геополитика ва сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳим арзёбӣ мегардад.

Дарачаи омӯзиши масъала ва асосҳои назариявӣ методологияи таҳқиқот. Муаллиф адабиёти илмиро ба чанд гурӯҳи мавзӯӣ ҷудо намуда, таҳқиқоти марбут ба арзёбии таърихию геополитикии Қафқоз, тавсифи назариявии минтақа, равандҳои муносири геополитикӣ, манфиатҳои қудратҳо, механизмҳои танзими минтақавӣ ва сиёсати Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди баррасӣ қарор додааст. Ин гурӯҳбандӣ имкон додааст, ки сатҳи коркарди масъала ва ҷойи таҳқиқоти пешниҳодшуда дар адабиёти мавҷуда муайян карда шавад.

Пояи назариявии диссертатсия аз маҷмуи назарияҳо ва концепсияҳои классикӣ ва муносири геополитика ва муносибатҳои байналмилалӣ иборат мебошад. Муаллиф ба ғояҳои Ф. Ратсел ва Р. Челлен, концепсияҳои «Ҳартленд»-и Х. Макиндер ва «Римленд»-и Н. Спайкмен, андешаҳои К. фон Клаузевиц ва Г. Моргентау, равиши тамаддунии А. Тойнби ва С. Хантингтон, дидгоҳҳои З. Бжезинский, И. Валлерстайн, А. Дугин, В. Симбурский ва

инчунин осори муҳаққиқони ватанию хориҷӣ така намудааст. Чунин фарогирии назариявӣ ба таҳлили бисёрчанбаи минтақа мусоидат мекунад.

Асосҳои методологии таҳқиқот низ ба хусусияти мавзӯ мутобик интихоб шудаанд. Дар диссертатсия равиши системавӣ, реализм ва неореализм, таҳлили муқоисавӣ, равиши геополитикӣ-таҳлилӣ, таҳлили геоектисодӣ, таҳлили муноқишаҳо ва амнияти минтақавӣ, инчунин таҳлили сиёсати хориҷӣ ва дипломатияи бисёрсамта истифода шудаанд. Махсусан, баррасии Қафқоз ҳамчун зернизомии муносибатҳои байналмилалӣ ва муқоисаи стратегияҳои қудратҳои гуногун ба таҳқиқот мантиқи ягонаи таҳлилӣ мебахшад.

Дарачаи наwgонии илмӣ натиҷаҳо ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Навгонии диссертатсия, пеш аз ҳама, дар кӯшиши пешниҳоди таҳлили маҷмуии Қафқоз ҳамчун фазои мустақили геополитикии рақобати қудратҳо ва дар пайвастании ин таҳлил бо манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон зоҳир мегардад. Навгониҳои дар диссертатсия ифодаёфта бо шаш вазифаи таҳқиқот ҳамоҳанг буда, пайдарҳамии дохилии қорро таъмин менамоянд.

Аввалан, минтақаи Қафқоз аз дидгоҳи таърихӣ ва геополитикӣ ҳамчун фазои дорои зарфияти махсуси стратегӣ арзёбӣ гардидааст. Муаллиф нишон медиҳад, ки аҳамияти муосири минтақа аз ҷойгиршавии ҷуғрофӣ, таҷрибаи таърихии рақобати қудратҳо, гуногунрангии этнофарҳангӣ ва шабакаҳои транзитӣ сарчашма мегирад.

Дуюм, тавсифи геополитикии Қафқоз тавассути ҳамбастагии консепсияи тамаддунӣ, детерминизми ҷуғрофӣ ва назарияи ҳарбӣ-қудратӣ анҷом дода шудааст. Истифодаи ҳамзамони ин се ҷаҳорҷӯбаи назариявӣ ба муаллиф имкон додааст, ки омилҳои фарҳангӣ, фазоӣ ва амниятиро ҳамчун унсурҳои ба ҳам вобастаи геополитикаи минтақа шарҳ диҳад.

Сеюм, манфиатҳои қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ дар самтҳои амният, энергетика, нақлиёт, иқтисод, нуфузи сиёсӣ ва ҳузури ҳарбӣ муайян ва муқоиса шудаанд. Дар замимаи диссертатсия низ нақшаи ифодаи манфиатҳои геополитикии қудратҳои асосӣ пешниҳод гардидааст, ки хусусияти татбиқии таҳқиқотро тақвият медиҳад.

Чорум, шаклҳои бархӯрди манфиатҳои геополитикӣ бо дарназардошти тағйирёбии таносуби қувваҳо, нақши низоъҳо, долонҳои байналмилалӣ нақлиётӣ, лоиҳаҳои энергетикӣ ва форматҳои нави минтақавӣ таҳлил шудаанд. Муаллиф ба хулоса меояд, ки рақобати муосир танҳо бо воситаҳои ҳарбӣ маҳдуд набуда, дипломатия, сармоягузорӣ, инфрасохтор ва логистика низ ба василаҳои таъсиррасонӣ табдил ёфтаанд.

Панҷум, имкониятҳои созмонҳо ва иттиҳодияҳои минтақавию байналмилалӣ дар танзими равандҳои геополитикии Қафқоз ва ҷойгоҳи Тоҷикистон дар ин механизмҳо баррасӣ шудаанд. Иштироки Тоҷикистон дар СММ, ИДМ, СААД, СҶШ ва дигар форматҳои бисёрҷониба аз дидгоҳи дипломатияи мутавозин ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ арзёбӣ мегардад.

Шашум, муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Озарбойҷон, Арманистон ва Гурҷистон аз ҷанбаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, нақлиётӣ, амниятӣ ва

гуманитарӣ таҳлил гардида, имконият ва маҳдудиятҳои рушди минбаъдаи онҳо нишон дода шудаанд. Маҳз пайвастанӣ таҳлили умумии Қафқоз бо манфиатҳои мушаххаси сиёсати хориҷии Тоҷикистон яке аз ҷанбаҳои фарқкунандаи кор мебошад.

Чор нуктаи ба Ҳимоя пешниҳодшаванда аз муҳтавои диссертатсия баромада, мавқеи геополитикии Қафқоз, мафҳуми «фазаи манфиатҳо», имконияти иштироки Тоҷикистон дар равандҳои минтақавӣ ва дурнамои ҳамкориҳои он бо давлатҳои Қафқозро ҷамъбаст менамоянд. Нуктаҳои мазкур бо мақсад, вазифаҳо ва ҳулосаҳои таҳқиқот робитаи мантиқӣ дошта, саҳми шахсии муаллифро дар ташаккули мавқеи илмӣ худ нишон медиҳанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳо, ҳулосаҳо ва тавсияҳо. Эътимоднокии натиҷаҳои диссертатсия бо истифодаи маҷмуи васеи санадҳои расмӣ, ҳуҷҷатҳои созмонҳои байналмилалӣ, асарҳои бунёдии назариявӣ, таҳқиқоти ватанию хориҷӣ, мақолаҳои илмӣ ва захираҳои электронӣ таъмин мегардад. Рӯйхати адабиёт 146 номгӯро фаро гирифта, дар он сарчашмаҳои гуногунзабон ва маводи марбут ба равандҳои таърихӣ ва муосири Қафқоз истифода шудаанд.

Мантики дохилии таҳқиқот аз омӯзиши заминаҳои таърихӣ назариявӣ ба таҳлили воқеияти муосири геополитикӣ ва сипас ба масъалаҳои танзими равандҳо ва манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мегузарад. Ҳар як боб ба иҷрои вазифаҳои мушаххаси таҳқиқот равона гардида, ҳулосаҳои ниҳой натиҷаи ҷамъбасти маводи бобҳо мебошанд.

Дар ҳулосаи диссертатсия шаш натиҷаи асосии илмӣ ҷамъбаст гардидаанд. Онҳо аҳамияти таърихӣ геополитикии Қафқоз, имконияти истифодаи назарияҳои интиҳобшуда, сохтори манфиатҳои қудратҳо, хусусияти бархӯрди онҳо, нақши созмонҳои байналмилалию минтақавӣ ва дурнамои муносибатҳои Тоҷикистон бо давлатҳои Қафқозро фаро мегиранд. Чор тавсияи амалӣ бошад, ба истифодаи натиҷаҳо дар таҳияи стратегия ва концепсияҳои сиёсати хориҷӣ, рушди фаъолияти илмӣ-таҳлилий, истифодаи имкониятҳои созмонҳои бисёрҷониба ва тавсеаи ҳамкориҳои Тоҷикистон равона шудаанд.

Аз ин рӯ, дар маҷмӯъ ҳулосаҳо ва тавсияҳо бо маводи таҳқиқот робитаи мустақим доранд ва метавонанд ҳамчун замина барои таҳқиқоти минбаъда, таҳлили сиёсати хориҷӣ ва фаъолияти таълимию илмӣ истифода шаванд.

Сохтор ва муҳтавои асосии диссертатсия. Диссертатсия аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, се боб ва шаш зербоб, ҳулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо, рӯйхати адабиёт, интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия ва замимаҳо иборат мебошад. Тибқи маълумоти ҳуди диссертатсия, ҳаҷми умумии он 192 саҳифаи матни компютериро ташкил медиҳад.

Дар муқаддима ва тавсифи умумии таҳқиқот мубраиҷ, дараҷаи омӯзиши мавзӯ, робитаи кор бо барномаҳои илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмет, фарзия, асосҳои назариявӣ методологӣ, навгонҳои илмӣ, нуктаҳои ба Ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ амалӣ, эътимоднокӣ, мутобиқат ба шиносномаи ихтисос, саҳми шахсӣ, тасвиб ва интишорот муайян

карда шудаанд. Дастгоҳи илмӣ кор дар маҷмӯъ ба талаботи таҳқиқоти диссертатсионӣ ҷавоб медиҳад.

Боби якум «Аҳаммияти геополитикии минтақаи Қафқоз: назария ва методологияи таҳқиқи масъала» заминаи таърихӣ ва концептуалии таҳқиқотро ташкил медиҳад. Дар зербоби аввал таҳаввули мақоми геополитикии Қафқоз дар марҳалаҳои гуногуни таърихӣ, ҷойгиршавии минтақа дар чорроҳаи Аврупо ва Осиё, таъсири муҳити табиӣ, этникӣ ва динӣ, инчунин рақобати таърихӣ давлатҳо баррасӣ мешавад. Ин қисмат нишон медиҳад, ки геополитикаи муосири Қафқозро бе ба назар гирифтани мероси таърихӣ рақобат барои роҳҳо, захираҳо ва нуфузи сиёсӣ дуруст шарҳ додан имконнопазир аст.

Дар зербоби дуюми боби якум муаллиф аз таҳлили таърихӣ ба шарҳи назариявии минтақа мегузарад. Концепсияи тамаддунӣ барои арзёбии омилҳои этнофарҳангӣ ва динӣ, детерминизми ҷуғрофӣ барои шарҳи таъсири фазо, релеф ва роҳҳои транзитӣ, назарияи ҳарбӣ-қудратӣ барои муайян намудани аҳаммияти амниятӣ ва стратегияи Қафқоз истифода шудааст. Мафҳумҳои «Ҳартленд» ва «Римленд», таносуби қудратҳои хушкӣ ва баҳрӣ, пойгоҳҳои низомӣ ва шабакаҳои энергетикӣ низ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Боби дуюм «Воқеияти геополитикии минтақаи Қафқоз дар замони муосир» қисми марказии таҳлилии кор мебошад. Дар зербоби аввал манфиатҳои Русия, Туркия ва Эрон ҳамчун қудратҳои дорои робитаҳои таърихӣ ҷуғрофӣ бо минтақа ва ҳамзамон ҳадафҳои ИМА, Иттиҳоди Аврупо, Чин, Ҳиндустон, Исроил ва дигар иштирокчиён дар самтҳои амниятӣ, энергетикӣ, нақлиётӣ, иқтисодӣ ва ҳарбӣ таҳлил шудаанд. Муаллиф нишон медиҳад, ки ҳар як субъект вобаста ба захираҳо ва ҳадафҳои худ аз маҷмуи гуногуни воситаҳои дипломатӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва ҳарбӣ истифода мебарад.

Дар зербоби дуюми боби дуюм натиҷаҳои ҳамтаъсирии стратегияҳои мазкур мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Муноқишаҳои Қарабоғ, Абхазия ва Осетияи Ҷанубӣ, тағйирёбии таносуби қувваҳо, афзоиши нақши Туркия, тағйироти имкониятҳои Русия, ҷаҳол шудани субъектҳои ғарбӣ, формати «3+3», долонҳои нав ва дигар равандҳо ҳамчун намунаҳои бархӯрди манфиатҳои геополитикӣ ва геоиқтисодӣ шарҳ дода мешаванд.

Боби сеюм «Танзими равандҳои геополитикии Қафқоз ва самтгирии сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар муносибат ба ин равандҳо» натиҷаҳои таҳлилро бо манфиатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон пайваст менамояд. Дар зербоби аввал имкониятҳои СММ, ИДМ, СААД, СҲШ, Иттиҳоди иқтисодии АвруОсиё, Иттиҳоди Аврупо ва дигар ниҳодҳо дар таъмини амният, пешгирии таҳдидҳои фаромиллӣ ва фароҳам овардани шароити муколама баррасӣ мешаванд.

Зербоби дуюми боби сеюм ба муносибатҳои Тоҷикистон бо Озарбойҷон, Арманистон ва Гурҷистон бахшида шудааст. Муаллиф заминаҳои ҳуқуқӣ, робитаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, нақлиётӣ, амниятӣ ва фарҳангиро баррасӣ намуда, дар баробари имкониятҳои транзит, тиҷорат ва ҳамкориҳои гуманитарӣ ба маҳдудиятҳои гардиши мол, дурии ҷуғрофӣ, мушкилоти нақлиётӣ ва таъсири ноустувории минтақавӣ низ таваҷҷуҳ кардааст. Ин зербоб аз ҷиҳати татбиқӣ

арзиши махсус дошта, мавзуи умумии диссертатсияро бо эҳтиёҷоти сиёсати хориҷии Тоҷикистон пайваст менамояд.

Замимаҳои диссертатсия низ дорои аҳаммияти ёрирасони таҳлилӣ мебошанд. Дар онҳо муносибати парадигмаҳои асосии назариявӣ ва нақшаи ифодаи манфиатҳои геополитикии қудратҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ дар Қафқоз пешниҳод шудааст.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аҳаммияти илмӣ кор дар он аст, ки Қафқоз ҳамчун фазои мураккаби таъсири мутақобилаи омилҳои таърихӣ, ҷуғрофӣ, тамаддунӣ, амниятӣ ва геоиқтисодӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Натиҷаҳои кор метавонанд барои рушди минбаъдаи таҳқиқоти геополитикаи АвруОсиё, амнияти минтақавӣ, рақобати қудратҳо ва сиёсати хориҷии Тоҷикистон заминаи илмӣ фароҳам оваранд.

Арзиши амалии таҳқиқот бо имконияти истифодаи хулосаҳо ҳангоми арзёбии равандҳои сиёсӣ амниятии Қафқоз, таҳияи мавқеъҳои таҳлилӣ, муайян намудани самтҳои афзалиятноки муносибатҳои Тоҷикистон бо давлатҳои минтақа ва истифодаи форматҳои дипломатии бисёрҷониба алоқаманд аст. Маводи диссертатсия ҳамчунин метавонад дар фаъолияти муассисаҳои давлатӣ ва илмӣ-таҳлилӣ, инчунин ҳангоми таълими фанҳои «Геополитика», «Муносибатҳои байналмилалӣ», «Сиёсати хориҷӣ», «Амнияти минтақавӣ» ва дигар курсҳои соҳавӣ истифода шавад.

Чанбаи иқтисодии натиҷаҳо хусусияти ғайримустақим дошта, ба масъалаҳои диверсификатсияи роҳҳои тиҷоратӣ, истифодаи долонҳои нақлиётҳои Қафқоз, дастрасӣ ба бозорҳои нав ва рушди робитаҳои энергетикӣ ва логистикӣ иртибот дорад. Чанбаи иҷтимоӣ бошад, дар асоснок намудани афзалияти роҳҳои сиёсӣ дипломатии ҳалли ихтилофҳо, рушди муколама, робитаҳои гуманитарӣ ва пешгирии таҳдидҳои ба суботи ҷомеаҳои минтақа таъсиррасон ифода меёбад.

Саҳми шахсии довталаб ва тасвиби натиҷаҳо. Интиҳоби мавзӯ, муайян намудани мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, ҷамъоварӣ ва коркарди маводи илмӣ, таҳлили назариявӣ ва амалӣ, таҳияи хулосаҳо ва пешниҳодҳо бо иштироки бевоситаи муаллиф анҷом дода шудаанд. Натиҷаҳои таҳқиқот дар маҷлиси кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳокима шуда, қисматҳои асосии он дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ ва нашрияҳои илмӣ пешниҳод гардидаанд.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Натиҷаҳои асосии кор дар панҷ интишороти илмӣ инъикос шудаанд. Аз ҷумла, се мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Қафқоз таърих ва таҳаввули геополитикӣ», «Региональные геополитические процессы и стратегические альянсы на Кавказе и в центральноазиатском пространстве» ва «Нақши СААД дар танзими равандҳои геополитикии минтақаи Қафқоз ва ҷойгоҳи Тоҷикистон дар он» нашр гардидаанд.

Ду кори дигари муаллиф дар маҷмуаҳои конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ ба масъалаҳои тағйироти геополитикии Қафқоз ва тавсифи минтақа дар доираи консепсияҳои геополитикӣ бахшида шудаанд. Аз рӯи мухтаво, интишороти мазкур самтҳои асосии диссертатсияро инъикос намуда, натиҷаҳои муҳими таҳқиқотро ба муҳокимаи илмӣ баровардаанд.

Теъдод ва хусусияти интишорот, тибқи маълумоти пешниҳодшуда дар диссертатсия, ба талаботи муқарраргардида барои корҳои номзадӣ мутобиқ арзёбӣ мешаванд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ. Сохтор, дастгоҳи илмӣ, тартиби пешниҳоди бобҳо, хулосаҳо, тавсияҳо, рӯйхати адабиёт, интишорот ва замимаҳои диссертатсия дар маҷмӯъ ба талаботи умумии корҳои диссертатсионӣ мутобиқ мебошанд. Дар баробари ин, ҳангоми таҳрири нисбӣ як қатор номувофиқатҳои имлоӣ, истилоҳӣ ва техникаи матн ва рӯйхати адабиёт бояд баргараф карда шаванд. Ин нуқсонҳо хусусияти таҳрирӣ дошта, ба моҳияти натиҷаҳои илмӣ таъсири ҳалкунанда намерасонанд.

Эродҳо ва мулоҳизаҳо нисбат ба мазмуну мухтавои диссертатсия. Бо эътирофи арзиши илмӣ, мантиқи умумӣ ва натиҷаҳои мусбати таҳқиқоти анҷомёфта, диссертатсия аз баъзе масъалаҳои қобили баҳс ва ҷанбаҳои ниёзманд ба тавзеҳ ва тақмили иловагӣ ҳолӣ нест. Ба назари мо, мулоҳизаҳои зерин метавонанд барои тақмили минбаъдаи таҳқиқот муфид бошанд:

- 1) Дар диссертатсия мафҳуми «минтақаи Қафқоз» ҳам Қафқози Шимолӣ ва ҳам Қафқози Ҷанубиро фаро мегирад, вале дар бобҳои дуюм ва сеюм диққати асосӣ бештар ба Қафқози Ҷанубӣ, муносибатҳои Арманистон, Озарбойҷон ва Гурҷистон ва долонҳои транзитии ҳамин зерминтақа равона шудааст. Аз ин рӯ, ҳуб мебуд муаллиф ҳудуди фазои таҳқиқотро дар ҳар боб дақиқтар муайян намуда, нишон диҳад, ки кадом хулосаҳо ба тамоми Қафқоз ва кадомашон махсусан ба Қафқози Ҷанубӣ дахл доранд.
- 2) Яке аз вазифаҳои диссертатсия «андозанамоии» манфиатҳои геополитикии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ мебошад. Муаллиф гурӯҳбандӣ ва муқоисаи муҳимро анҷом дода, дар замима низ нақшаи манфиатҳои қудратҳоро пешниҳод кардааст. Бо вучуди ин, барои баланд бардоштани дараҷаи муқоисавии натиҷаҳо метавонист маҷмуи ягонаи нишондиҳандаҳо (ҳузури ҳарбӣ, ҳаҷми сармоягузорӣ ва савдо, иштироки инфрасохторӣ, воситаҳои дипломатӣ, энергетика ва нақлиёт) ва динамикаи онҳо дар марҳалаҳои муайян истифода шавад.
- 3) Дар як қатор хулосаҳо нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар танзими равандҳои геополитикии Қафқоз бо ибораҳои «нақши калидӣ», «таъсири бевосита» ё иштирокчии фаъол ифода шудааст. Маводи диссертатсия бештар имконият ва таъсири ғайримустақими Тоҷикистонро тавассути дипломатияи бисёрҷониба, созмонҳои байналмилалӣ ва мавқеи сулҳҷӯена нишон медиҳад. Аз ин рӯ, зарур мебуд фарқи байни таъсири мустақим ва ғайримустақим равшантар

чудо шуда, барои баҳодиҳии «нақши калидӣ» мисолҳо ва нишондиҳандаҳои мушаххаси эмпирикӣ бештар пешниҳод гарданд.

- 4) Бо дарназардошти суръати баланди тағйироти сиёсӣ дар Қафқози Чанубӣ, баъзе қисматҳои марбут ба Қарабоғи Кӯҳӣ ва механизмҳои пешинаи миёнаравӣ ба навсозии замони нӣз доранд. Махсусан, ҳангоми таҳрири ниҳойи мақоми кунунии раванди сулҳи Арманистону Озарбойҷон, тағйироти солҳои 2025-2026 ва тағйири нақши сохторҳои қаблии миёнарав бояд дақиқ инъикос карда шавад, то таҳлил бо воқеияти охири сиёсии минтақа пурра мувофиқат намояд.
- 5) Дар матн баъзе номувофиқатҳои истилоҳӣ, имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд: истифодаи шаклҳои гуногуни «Қафқоз/Қавқоз», баъзе ғалатҳои ҳарфӣ ва грамматикӣ, номувофиқати тарзи навишти номи созмонҳо ва иштибоҳҳои ҷудогона дар рӯйхати адабиёт ва захираҳои электронӣ. Пеш аз пешниҳоди нусхаи ниҳойи таҳрири ягонаи забонӣ, истилоҳӣ ва библиографӣ мувофиқи меъёрҳои амалкунанда ба мақсад мувофиқ аст.

Эродҳои зикршуда арзиши илмӣ таҳқиқот ва баҳои мусбати умумиро нисбат ба диссертатсияи коҳиш намедиханд. Баръакс, ба инобат гирифтани онҳо метавонад ба дақиқтар гардидани дастгоҳи мафҳумӣ, таҳкими заминаи эмпирикӣ ва баланд шудани сатҳи таҳлилҳои минбаъдаи муаллиф мусоидат намояд.

Хулоса ва тавсия барои додани дараҷаи илмӣ. Шиносоии ҳамҷониба бо диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар мавзӯи «Минтақаи Қавқоз дар низомии рақобатҳои геополитикии қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ» нишон медиҳад, ки он кори илмӣ-таҳқиқотии анҷомёфта, дорои ягонагии дохилӣ, мақсад ва вазифаҳои мушаххас, заминаи назариявӣ методологӣ ва натиҷаҳои муайяни нав мебошад. Муаллиф масъалаи мубрами илмӣ сиёсӣ ва муносибатҳои байналмилалиро мавриди таҳқиқ қарор дода, дар асоси маводи назариявӣ ва эмпирикӣ хулосаҳо ва тавсияҳои мувофиқ пешниҳод намудааст.

Диссертатсия аз рӯйи мубрамият, дараҷаи навгонии илмӣ, асоснокии натиҷаҳо, аҳамияти назариявӣ амалӣ, мутобиқати муҳтаво ба ихтисоси 5.6.4 ва инъикоси натиҷаҳо дар интишороти илмӣ ба талаботи асосии корҳои диссертатсионӣ барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ ҷавобгӯ мебошад. Автореферат ва интишороти доктараб муҳтаво ва натиҷаҳои асосии таҳқиқотро инъикос менамоянд.

Бо дарназардошти маҷмуи натиҷаҳои илмӣ бадастомада, Ҳамидзода Шохрух Бозор сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 5.6.4. «Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ» мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои сиёсӣ, и.в. профессор,
муовини ректор оид ба рушди стратегӣ ва
идоракунии сифати Донишгоҳи
байналмилалӣ сайёҳӣ ва
соҳибкорӣ Тоҷикистон

Курбонзода З.М.

Имзои З.М. Курбонзодаро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва
соҳибкорӣ Тоҷикистон

Чураев Ш.

Суроғаи муассиса:
734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе, х. Борбад, 48/5.
Тел.: (+992 37) 234-88-02;
« 11 » 09 соли 2026